

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

8-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 8 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy

kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Baxranov Sherzod

O'ZBEKISTON SSRDA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISH BILAN BOG'LIQ MUAMMOLARNI YECHIMINI TOPISHDA BUTUNITTIFOQ PAXTACHILIK ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI O'RNI	10-16
---	-------

Bazarbayeva Nilufar Anorbayevna

MILLIY HUNARMANDCHILIK: USTA-SHOGIRD MUNOSABATLARNING TRANSFORMATSION JARAYONLARI	17-21
--	-------

Sattarova Marhabo Mamatovna

O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO TOLERANTLIK VA UNING MADANIY-SIYOSIY JARAYONLARIGA TA'SIRI	22-30
--	-------

Raxmatov Mirjon

BUXORO VILOYATIDA BOJXONA TIZIMINING SHAKLLANISHI TARIXIDAN	31-38
---	-------

To'xtasinov Mira'zam

SOMONIYLAR DAVLATI: HARBIY ISLOHOTLAR VA BOSHQARUV STRATEGIYALARI	39-42
---	-------

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Kuliboyev Azamat Shonazarovich

DAVLAT SEKTORIDA HISOBNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	43-48
---	-------

Azgarov Abdumutalib

INTERNET-MARKETINGNING UMUMIY OVQATLANISH KORXONALARIDA QO'LLANILISHI HOLATI TAHLILI	49-56
---	-------

Ochilov Mels, Sayfiyeva Parizoda

IMPACT OF INDUSTRIAL POLICY ON THE INVESTMENT CLIMATE: INTERNATIONAL EXPERIENCE	57-60
--	-------

Otabekov Javdod

GO'SHT YETISHTIRISH TIZIMINI RAQAMLASHTIRISH VA "AQLLI QISHLOQ XO'JALIGI" IMKONIYATLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'NALISHLARI	61-68
--	-------

Navruzov Dilshod Ismatullayevich

AKSIYADORLIK JAMIYATIDA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI INVESTITSION JOZIBADORLIKNI TA'MINLASH	69-74
--	-------

Uralov Temur Boxodir o'g'li

ENERGETIKA KORXONALARI AUDITI NATIJALARINI Hujjatlashtirish VA AUDITORLIK HISOBOTINI TAYYORLASHNI TAKOMILLASHTIRISH	75-81
--	-------

Samandarov Og'abek

ENERGIYA XAVFINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHDA ARDL MODELINING AHAMIYATI	82-86
---	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Yuldashev Rustam Daniyrovich

YANGILANAYOTGAN O'ZBEKISTONDA FALSAFIY TARBIYANING JAMIYAT

RIVOJLANISHIDAGI O'RNI 87-93

Adilov Zafar Yunusovich

ATROF-MUHIT TA'LIMI VA EKOLOGIK ONG: BARQAROR KELAJAK SARI YO'L 94-98

Berdikulova Surayyo Aslamovna

IJTIMOIIY ADOLAT VA QONUN USTUVORLIGI ME'YORLARINING SHAKLLANISHI 99-104

Taniqulov Jonibek Ashirkulovich

ZAMONAVIIY O'ZBEKISTON JAMIYATI SHAROITLARIDA TA'LIM MADANIYATI 105-113

Yarbaev Xasan Xazratqulovich

JAMIYAT BARQARORLIGINI TA'MINLASH:

MILLIIY VA GLOBAL XAVFSIZLIK KONTEKSTIDA TAHLIL 114-118

Maxsudjonov Kamronjon

MA'RIFIY TASHKILOTLAR TIZIMINING SHAXS MA'NAVIIY MADANIYATIGA

TA'SIRINING IJTIMOIIY-FALSAFIY AHAMIYATI 119-123

Qo'chqarov Oybek G'ulomovich

INDUSTRIYA 4.0 DAVRIDA TA'LIM VA KASB-HUNAR INTEGRATSIYASI:

IJTIMOIIY-FALSAFIY YONDASHUV 124-128

Otaqulov Elyor Madiyrovich

EKOLOGIK KONFLIKTNING FALSAFIY MOHIYATI 129-136

Mamatqulov Rashid Pazilbekovich

TUSHUNCHA USTIDA MANTIQUIY AMALLAR 137-141

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Niyazov Ravshan Turakulovich

SKOTT TUROVNING "AYBSIZLIK PREZUMPSIYASI" ROMANIDA DIALOGLAR

XUSUSIYATI VA PERSONAJLAR XARAKTERISTIKASI 142-148

Yunusova Xilola Ravshan qizi

KONSEPTUAL INTEGRALLASHUV: O'ZBEK TILIDAGI

"V+(I)B YURA TURMOQ" ANALITIK ASPEKTUAL QURILMA TAHLILI MISOLIDA 149-154

Absalamova Gulmira Sharifovna

LINGVOSEMANTIK YONDASHUVDA ADABIY-LUG'AVIIY TERMINLARNING

NAZARIY TAHLILI: KRIS BOLDIK LUG'ATI ASOSIDA 155-158

Dadajanova Aziza Karimullayevna

THE ROLE OF CULTURAL CONTEXT IN TRANSLATION:

A CROSS-CULTURAL PERSPECTIVE 159-170

Bahromjonova Shahnoza Xolmatovna

YAPON XALQ ERTAGIDA TURFA VARIANTLILIK HAMDA ERTAKDAGI

RAMZIIY MA'NOLAR: "MOMOTARO" (SHAFTOLIDAN TUG'ILGAN BOLA)

ERTAGI MISOLIDA 171-175

Babajanova Iqbol Salomaddinovna

SHAXS OTLARINING PRAGMATIK XUSUSIYATLARI 176-180

<i>To'xtayeva Sarvinoz</i> DUNYO VA O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA ETNONIMLARNING O'RGANILISHI	181-184
<i>Ayimbetova Damekhan Maksetbay qizi</i> TED XYUZ VA IBRAYIM YUSUPOV SHE'RIYATIDA POETIK ILHOM MANBALARI QIYOSI	185-189
<i>Ismatullayeva Nargiza, Qosimova Malika Xurshidovna</i> CHALLENGES AND INNOVATIONS IN SIMULTANEOUS INTERPRETER TRAINING IN CHINESE UNIVERSITIES: THE ROLE OF TECHNOLOGY IN MODERN PEDAGOGY	190-195

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>O'rinboyev Rustamjon</i> A SOCIO-LEGAL ANALYSIS OF THE EVERYDAY TRANSNATIONAL LIVES OF UZBEK MIGRANTS IN RUSSIA	196-206
<i>Uzakova Go'zal Sharipovna</i> YER NIZOLARINI SUDLARDA KO'RISH TARTIBI	207-212
<i>G'ofurova Dilafruz</i> AYOLLAR TOMONIDAN SODIR ETILADIGAN HAYOTGA QARSHI JINOYATLARNING KRIMINALISTIK TAVSIFI: NAZARIY VA AMALIY MUAMMOLAR	213-218
<i>Komilov Avazbek Bokijonovich</i> PROKUROR TAQDIMNOMASI BILAN BOG'LIQ MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH MASALALARI	219-223
<i>Juraeva Asal</i> OBSTACLES IN ENFORCING ICA AWARDS IN UZBEKISTAN	224-228
<i>Ходжаева Шурин</i> ПРАВОВАЯ ПРИРОДА И ОБЪЁМ МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТИ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ ООН В СФЕРЕ ОХРАНЫ ЗДОРОВЬЯ	229-239
<i>Imomniyozov Doniyorbek</i> SUN'IY INTELLEKT SOHASIDA ALGORITMIK JAVOBGARLIK: IJTIMOIY, HUQUQIY VA TASHKILIY YONDASHUVLAR	240-250
<i>Asadov Shahriddin Faxriddinovich</i> XIZMATLAR TUSHUNCHASINING HUQUQIY VA IQTISODIY TAHLILI: SIVILISTIK DOKTRINA NUQTAI NAZARIDAN	251-254
<i>Суннатиллаева Сарвиноз</i> АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ РЕГУЛИРОВАНИЯ АНТИДЕМПИНГОВЫХ И КОМПЕНСАЦИОННЫХ ПОШЛИН В РАМКАХ ВТО И УЗБЕКИСТАНА	255-262
<i>Anarbayev Eldor</i> KONSESSIYALARNI XORIJIY DAVLATLARDA HUQUQIY TARTIBGA SOLISH	263-269
<i>Ibrohimov Azimjon</i> KORPORATIV IMKONIYATLAR DOKTRINASI: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY QONUNCHILIK	270-278

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Qurbonov G'ulomjon G'afurovich</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISHNING METODLARI, SHAKLLARI VA VOSITALARI	279-285
--	---------

<i>Safarova Nigora Nasilloevna</i> TRANSFORMATIV TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING NAZARIY ASOSLARI VA ULARNING KOMPETENTLIK YONDASHUVI BILAN BOG'LIQLIGI	286-293
<i>Muxammadjonov Muslimbek</i> OLIY TA'LIMDA TALABA MARKAZLI YONDASHUVNI JORIY ETISH MEXANIZMLARI ...	294-302
<i>Khabibullaeva Dilshoda</i> FUNCTIONS OF CODE-SWITCHING IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING CLASSROOMS IN UZBEKISTAN	303-309
<i>Berdiyeva Nilufar Berdiyeva qizi</i> INNOVATION YONDASHUV ASOSIDA TALABALARDA IJODIY KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI	310-314
<i>Hamidov Sherhali Shirinovich</i> BO'LAJAK INFORMATIKA O'QITUVCHILARINI TAYYORLASHDA ZAMONAVIY TA'LIM TALABLARI VA YO'NALISHLARI	315-320
<i>Sattoriy Shohruh</i> RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TA'LIM SIFATINI NAZORAT QILISH MEXANIZMLARINI BOSHQARISHNING NAZARIY ASOSLARI	321-325
<i>Tadjiyeva Nodira Yusupjanovna</i> TALABALARDA MUOMALA MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA KOMMUNIKATSIYA JARAYONINING AHAMIYATI	326-331
<i>Sharofutdinova Ra'noxon Shavkatovna</i> "NURLI MASKAN" TA'LIM MUASSASALARIDA O'QUVCHILARNI IJTIMOY HAYOTGA TAYYORLASH BO'YICHA KORREKSION-PEDAGOGIK ISHLARNING TASHKIL ETILISHINI O'RGANISH VA NATIJALAR TAHLILI	332-336
<i>Karimov Akramjon Zaynobidinovich</i> TO THE CONTENT OF PRACTICAL CLASSES ON THE MODULE "DECISION SUPPORT SYSTEMS" OF THE ACADEMIC DISCIPLINE "INFORMATION TECHNOLOGIES IN MANAGEMENT"	337-341

Received: 20 July 2025
Accepted: 5 August 2025
Published: 10 August 2025

Article / Original Paper

SAMANID STATE: MILITARY REFORMS AND MANAGEMENT STRATEGIES

Tukhtasinov Mirazam Abdujabbor o'glu

Namangan State University

Student of the Faculty of History of Social Sciences

Scientific advisor: Dehkanov Narimon Burkhonjonovich

Doctor of Political Sciences, Professor

Abstract. In this article, the second son of Ahmad ibn Asad, the founder of the first centralized state in Central Asia, the main representative of the centralized Samanid state, which emerged after the crisis of the Arab Caliphate, which ruled in 892-907, was considered one of the most powerful and powerful rulers of the Samanid dynasty. Information is provided about the administrative system and army reform implemented in the Samanid state during the reign of Ismail ibn Ahmed al-Samani, who is considered the ruler of Bukhara.

Keywords: Amir al-mo'minin, sahib al-kharos, amir al-kharas, hajib, khalibboshi, hajib, wakil, waiter, doorman, sharbatdar, tashtdar, atbogar, farm stewards.

SOMONIYLAR DAVLATI:

HARBIY ISLOHOTLAR VA BOSHQARUV STRATEGIYALARI

To'xtasinov Mira'zam Abdujabbor o'g'li

Namangan Davlat Universiteti

Ijtimoiy fanlar fakulteti Tarix yo'nalishi talabasi

Email: mirazamtohtasinov@gmail.com

Ilmiy rahbar: Dexkanov Narimon Burxonjonovich

siyosiy fanlar doktori, professor

Annotatsiya. Ushbu maqolada Arab xalifaligining inqirozidan so'ng vujudga kelgan O'rta Osiyodagi dastlabki markazlashgan davlat asoschisi, 892-907-yillarda hukmronlik qilgan, markazlashgan Somoniylar davlatining yirik vakili, Somoniylar sulolasining eng qudratli va zabardast hukmdorlaridan biri hisoblangan Ahmad ibn Asadning ikkinchi o'g'li, Buxoro hukmdori hisoblangan Ismoil ibn Ahmad as-Somoni davrida Somoniylar davlatida amalga oshirilgan boshqaruv tizimi va qo'shin islohotiga oid ma'lumotlar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Amir al-mo'minin, sohibi al-xaros, amir al-xaras, hojib, xaylboshi, hojib, vakil, dasturxonchi, eshik og'asi, sharbatdor, tashtdor, otboqar, xo'jalik beklari.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I82025N05>

Kirish. Somoniylar sulolasining eng qudratli hukmdorlaridan hisoblangan Ismoil ibn Ahmad as-Somoni (892-907-yillar) davrida Somoniylar davlati butun musulmon olamidagi eng qudratli mamlakatlardan biriga aylanadi. Qudratli mamlakatni boshqarish uchun esa, mustahkam boshqaruv tizimi zarur edi. Ismoil Somoni buni chuqur anglagan holda, davlat va mamlakat aholisini manfaatlarini himoya qiladigan boshqaruv tizimini yaratadi.[1.-B.243] Bu boshqaruv tizimi Bag'doddagi Abbosiylar sulolasining boshqaruv tizimidan namuna sifatida foydalanib, Somoniylar davlati uchun yangi boshqaruv tizimini yaratadi.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Ma'lumki, arab xalifaligida oliy hukmdor, ya'ni xalifa "amir al-mo'minin" (mo'min musulmon ahlining amiri), viloyat voliyarlari esa "amir" (buyruq beruvchi, boshqaruvchi) deb yuritilgan. Ismoil Somoniy ham Movarounnahr va Xuroson hududlarining voliysi (boshqaruvchisi) sifatida shu nomga ega bo'lgan. Somoniylar davlati boshqaruv tizimi Ismoil Somoniy davridan boshlab dargoh (saroy) va devon (harbiy va ma'muriy boshqarmalar) orqali boshqarila boshladi. Amirning turk g'ulomlaridan iborat maxsus shaxsiy qo'riqchilari bo'lib, ular ham mamlakat boshqaruvida muhim o'ringa ega bo'lganlar.[2.-B.28] Bu davrdan boshlab harbiy ishlarda o'zining harbiy qobiliyatini namoyon qilgan askarlar yoxud turk g'ulomlari "xaylboshi" (otliq askarlar boshlig'i), keyinchalik esa "hojib" lavozimini egallaganlar. Dargoh (saroy)da amirning chiqargan hukmlarini ijrosini ta'minlash uchun yangi lavozim "sohibi al-xaras" yoki "amir al-xaras" joriy etilib, uning mavqeyi oliy-siyosiy hokimiyatda amirdan so'ng turgan.[3.-B.341] Ayrim ma'lumotlarga ko'ra sohib al-xarasning ixtiyorida 20 ta oltin, 20 ta kumush, 10 ta yog'och gurzi tutgan 50 kishidan iborat cho'pdorlar bo'lganligi qayd etib o'tilgan. Bundan shunday xulosa qilish mumkinki, sohib al-xarasning siyosiy mavqeyi juda yuqori bo'lgan. Jumladan Saljuqiylar davlatining eng yirik arbobi hisoblangan Nizomulmuluk o'zining "Siyosatnoma" asarida "mamlakat aholisi sohib al-xarasdan shu qadar qo'rqar edilarki, amirdan ham bu darajada qo'rqmas edilar" degan ma'lumotlarni keltirib o'tgan. [4.-B.191] Bundan tashqari dargohda quyidagi lavozimdagi amaldorlar ham faoliyat ko'rsatgan.

1. Hojib - dargoh xavfsizligi uchun mas'ul bo'lgan amaldor. 2. Vakil — saroydagi barcha xo'jalik ishlariga mas'ul bo'lgan amaldor. 3. Dasturxonchi — amir huzurida uyushtirilgan ziyofatlar uchun mas'ul amaldor. 4. Eshik og'asi — dargohga kelib ketganlar xavfsizligi uchun mas'ul amaldor. 5. Sharbatdor — amirning shaxsiy ishlari uchun mas'ul amaldor. 6. Tashtdor — amirning hammom va hovuzlari xavfsizligi uchun mas'ul amaldor. 7. Otboqar — amir otxonasi uchun mas'ul bo'lgan amaldor. 8. Xo'jalik beklari — amirning xo'jalik ishlarini yuritish uchun mas'ul amaldor. 9. Hokimlar — amir tomonidan viloyatlarni boshqarish uchun tayinlangan amaldor. 10. Raislar — amir tomonidan viloyatlarni boshqarish uchun tayinlangan amaldor. Ma'lumotlarga qaraganda markaziy boshqarma 10 ta devondan iborat bo'lib, bu devonlar ichida eng mas'uliyati va mavqeyi jihatidan qolgan devonlarga qaraganda juda ham katta bo'lgan devon vaziri devoni hisoblangan. [5.-B.38] U o'zining devonidan tashqari markaziy boshqarmadagi barcha ma'muriy, siyosiy va xo'jalik devonlari ustidan bevosita nazorat qilgan. Manbalarda keltirilishicha harbiy ishlar boshqaruvi ham aynan vazir devoni zimmasida bo'lgan. Bu boshqaruv sistemasi ham xalifa Ma'munning vaziri al-Fazil ibn Saxlning tajribasidan olingan bo'lib, u qilich san'atini ham, qalam san'atini ham yaxshi egallagani uchun uni "Zur Riyosatayn" (ikki san'at sohibi) degan sharaflı nom bilan atalgan.

Muhokama va natijalar. Ismoil ibn Ahmad davrida birinchi bo'lib Movarounnahrda markazlashgan davlat tamoyillari hukmronlik qila boshladi. U Abbosiy xalifalarga sodiq qolgan holda o'zining hokimiyatini mustahkamlab, markazlashtirilgan ma'muriy boshqaruv tizimini mukammallashtirdi va shu bilan birgalikda turk g'ulomlaridan iborat kuchli muntazam qo'shin tuzishga muvaffaq bo'ldi. Natijada ko'chmanchi turklarga qarshi serxarajat mudofaa devorlarini (Kampirak devori) qurishga hojat qolmadi. [6.-B.249] Buning evaziga odamlar ichki muammolarini bartaraf etishga ko'proq e'tibor berishlariga keng imkoniyatlar yaratildi. Ismoil Somoniy joriy etgan boshqaruv tamoyillari va u tomonidan yaratilgan barcha boshqaruv andozalari undan keyin ham toki Somoniylar davlati parchalanib (1005-yilgacha), tarix

sahnasidan ketgunga qadar amalda bo'ldi. Ismoil Somoniyni amalga oshirgan eng muhim ishlaridan biri bu qo'shin islohoti edi. Ismoil Somoniy davrigacha qo'shin faqat zarur holatlarda faqat chaqiriq bo'yicha ma'lum vaqtda to'plangan. Bu qo'shinlar tarkibidagi askarlarning bari mahalliy hunarmand, savdogar, dehqon va boshqa kasb egalari bo'lgan. Bu qo'shinga amir bevosita o'zining hukmini o'tkaza olmas edi. Qo'shinning o'z xohishi bilan emas, balkim, chaqiriq orqali to'plangani va harbiy yurishlarda ishtirok uchun hech qanday moddiy manfaatning mavjud emasligi sababli hukmdor buyruqlari bajarilmas yoki umuman bo'ysunmaslik holatlari uchrab turgan. [7.-B.57] Ayrim ma'lumotlarda keltirilishicha, bu qo'shinlar faqat dehqonlar va xatiblar orqali boshqarilgan. Shuningdek, amir bu ikki o'rtada vositachi bo'lib qolar edi. Ismoil Somoniy Abbosiy xalifalardan o'rnak olib, ilk bor yollanma askarlardan iborat muntazam va professional qo'shin tuzishga kirishdi. Bu qo'shin endi dehqonlar yoki xatiblarga emas balkim bevosita hukmdorga o'ziga bo'ysunib, unga shaxsan sodiqlik qasamyodini bildirgan. Bu muntazam qo'shin harbiy jihatdan yaxshi tayyorlangan, har qanday qiyinchiliklarga bardoshli bo'lgan turk g'ulomlaridan iborat bo'lgan.[8.-B.354] Ibn Xavqalning ma'lumotlariga qaraganda, Somoniylar qo'shinlari o'zining qat'iyatligi, shijoatligi va matonati bilan boshqa mamlakatlarning qo'shinlaridan ustun bo'lgan. Bu qo'shindagi askarlarning harbiy mahorati yuqori bo'lib, ular o'z uylari, joylarini, oilalarini va qo'shnilarini taniydigan ozod kishilar va mahalliy dehqonlardan iborat ekanligini ta'kidlab o'tgan. Agar ulardan kimdir vafot etsa yoki jangda halok bo'lsa, ularning o'rnini ko'p sonli mahoratli zaxiradagi askarlar to'ldirib turgan. Somoniylar davrida favqulodda vaziyatlarda chaqiriladigan qo'shin turi ham mavjud bo'lib, muvaqqat qo'shinda ko'ngilli askarlar ham faoliyat yuritgan.[9.-B.243] Ular xavf-xatar tug'ilganda, mamlakatning biror yerida qo'zg'olon ko'tarilganda yoki ko'chmanchilarga qarshi harbiy yurish qilingan vaqtda butun mamlakat hududlaridan chaqirilgan. Ko'ngilli askarlar muvaqqat qo'shinga yetib kelguncha o'zlarining hisobiga yoki mahalliy hukmdorning hisobiga kun ko'rganlar. Askarlar belgilangan manzilga yoki saroyga yetib kelgandan so'ng, ularning harbiy, moddiy va oziq – ovqat ta'minoti amir hisobidan berilgan. Al-Muqaddasiy keltirgan ma'lumotlarga ko'ra, "Chag'oniyon viloyatining hokimi amirning chaqirig'iga javoban Buxoroga 10 askardan iborat qo'shin yuborganda, har bir askarning o'z oti va qurol - yarog'i bo'lgan. Bu qo'shinning bir qismini yollanma askarlar ham tashkil etganligi" haqida ma'lumotlarni keltirib o'tgan. Ibn az-Zubarning ma'lumotlariga ko'ra, ko'ngilli askarlarga hukumat tomonidan iqto yerlari ajratib berilganligi haqida ma'lumotlar keltirib o'tgan. Bu yerlar ularning o'zlarini va oilalarini boqish, otlari va qurol - yaroqlarining barcha xarajatlarini qoplash uchun xizmat qilgan. Bu yerlardan kelgan daromad ularning o'z ehtiyojlarini qoplashdan ham ortib qolib, qolgan daromadni tijorat ishlariga va kambag'allarga xayr - ehson berishga sarflaganlar. Shu sababli ko'ngilli askarlar harbiy xizmat burchlarini astoydil va sidqidildan ado etganlar.

Xulosa o'rnida shuni alohida ta'kidlab o'tish joizki, Ismoil Somoniyni olib borgan islohotlari nafaqat mamlakat rivoji uchun balki, aholining turmush tarziga ham o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatadi. Birgina qo'shin sohasida olib borgan islohoti ya'ni muntazam qo'shinning joriy etilishi, aholini endilikda majburiy harbiy safarbarlikka jalb qilmaslikka imkon beradi. Buning natijasida dehqon o'zining ishini endilikda harbiy safarbarlik tufayli tashlab ketmaydi. Ijtimoiy hayotda barcha sohalar harbiy safarbarlik tufayli to'xtab qolmaydi. Bu islohot Ismoil Somoniyni mamlakat tarixida amalga oshirgan eng buyuk ishlarida biri sifatida e'tirof etiladi.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Наршахий А. Бухоро Тарихи. – Т.: Фан, 1996. –Б. 120.
2. Неематов Н. Давлати Сомониён. –Ирфон. 1999. Б. 328.
3. Ибн ал-Асир. Ал – Камил фит тарих. –Т.: Цюрих, 2005. –Б. 604.
4. Shamsutdinov R. va Karimov Sh. Vatan Tarixi. –Т.: Sharq. 2010. В. 511
5. Homidiy Н. Daholar davrasi. –Т. О'qituvchi. 2011. –В. 352.
6. Эшов Б. Одилов А. Узбекистон Тарихи. – Тошкент. 2014. Б. 489.
7. Камолиддин Ш. Исмоил ибн Ахмад ас-Сомоний. Scholar press, 2017. –В. 93.
8. Уватов У. Буюк юрт алломалари. –Т.; О'zbekiston. 2020. Б. 426.
9. Boydedayev D. /Buxoro faxri – Ismoil Somoniy. Yangi O'zbekistonning umidli yoshlari. 14-son. 28.05.2022-y

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 8 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).